

УДК 712.2

В.А. Щурова

КЛАСИФІКАЦІЯ І ТИПОЛОГІЯ МІСЬКИХ ЛАНДШАФТІВ

Потреба у класифікаціях міських ландшафтів пов'язана з необхідністю вирішення широких проблем поетапно і систематизовано. Впорядкування планувальних зон міста веде за собою відповідальне ставлення до кожної з досліджуваних ділянок та можливості контролю над експлуатацією і напрямками розвитку. Типологія дає можливість всебічно проаналізувати певну міську зону, внаслідок чого виявляються можливі шляхи її експлуатації, розвитку та вдосконалення

Типологія розробляється на основі класифікацій за різними ознаками і об'єднує в собі характерні риси, виявлені під час аналізу проблеми. Відомі два узагальнених типи міських ландшафтів: природний і антропогенний. Але якщо ці типи розглядати детальніше, з'являються класифікації за величиною, функціональним призначенням, формі та композиційним прийомом, виявляється ступінь їх взаємодії. Так природні ландшафти значні за розмірами, постійно змінюються у залежності від сезонів року, різноманітні і неповторні, вони впливають на образ міста, надають йому характерних рис. Антропогенні ландшафти створюються людиною, підкреслюють неповторність природних або закреслюють їх, винищують, надаючи переваги штучним просторам. На жаль, взаємодія природних і антропогенних ландшафтів, відбувається у напрямку постійного зменшення і знищення природних ландшафтів міських та позаміських територій при активному розростанні техногенного середовища. Контроль над цією проблемою можна здійснити при розробці класифікацій з визначенням критеріїв цінності та функціонального навантаження територій.

Типологію міських просторів також можна створити за допомогою наступних ознак: ландшафтно-генетичним походженням, функціональним призначенням, ієрархічності [1]. Ландшафтно-генетичне походження передбачає вже задані природою умови існування міста. Це водно-зелені діаметри, наявність річки, її притоків, моря, лісів, гір. Природна структура ландшафтів виявляється як в образі міста, так і в планувальній схемі. Конфігурація річок, як головна природна вісь, є базовим стрижнем формування каркасної сітки міста – лінійної, центричної, радіальної, поліцентричної, змішаної. При формуванні головних функціональних зон міста природні утворення можуть вливатись до центрів відпочинку або заповідних територій. При ієрархічному впорядкуванні природних утворень передбачається розподіл на макро-, мезо- та мікрорівні. Макрорівні являють собою крупні зони відпочинку, які знаходяться на межі міста (Конча-Заспа, Пуща-Водиця). Це

обширні території природних ландшафтів генетичного походження. До мезорівня відносяться ландшафтні території, що входять до периферійних територій міста (етнографічні музеї під відкритим небом). Вони являють собою первинні природні ландшафти, впорядковані діяльністю людини, насичені символічними та історичними національними рисами. Мікрорівень включає сади, сквери, бульвари, вулиці, міські парки різного призначення і т.п.

Серед парків розрізняють: позаміські і міські парки поліфункціонального та спеціалізованого характеру. До поліфункціональних позаміських парків відносяться: центри відпочинку на межі міста, міжселенні центри відпочинку, лісопарки, лугопарки, природні парки (ділянки дикої природи), етнографічні парки, історичні. Міські та позаміські озеленені території поділяються на ділянки громадського призначення, обмеженого використання та спеціального призначення. До територій громадського призначення відносяться парки та малі міські озеленені території: міські сади, сади житлових районів, громадські центри, сквери, бульвари, набережні, пішохідні вулиці. Малими міськими озеленими територіями, або територіями обмеженого використання є житлові території, дитячі садки, школи, вузи, НДІ, лікувальні та спортивні заклади, промислові підприємства. Території спеціального призначення – це санітарно-захисні зони підприємств, водоохоронні та меліоративні території, квітково-оранжерейні господарства, комунікаційні коридори тощо. Міські спеціалізовані парки – це спортивні, дитячі, виставкові, меморіальні, ботанічні, зоологічні. Поліфункціональні парки можуть бути міськими, районними і сільськими [2].

Класифікувати міські ландшафти можна за конфігурацією, архітектурно-планувальній схемі, взаємодією природних ландшафтів зі штучними, тематикою і функціональному навантаженню, призначенням у житті міста, видом користування, композиційними характеристиками, ступенем замкненості, психічним впливом на людину та ін.

За конфігурацією ландшафтні утворення можна поділити на компактні (єдині масиви), лінійні (ті, що розвиваються вздовж річок та основних шляхів), кільцеві, клиноподібні, радіальні (при центричній планувальній системі міста).

За архітектурно-планувальною схемою: моноцентричні, поліцентричні, без виражених центрів, осьові різних окреслень.

За взаємодією природних із штучними: неперервні та багаторівневі. Неперервні зони природних ландшафтів являють собою ланцюг зелених зон різної величини і конфігурації, об'єднаних між собою зеленими коридорами. Явище багаторівневості можна прослідити при перетіканні природних ландшафтів генетичного походження у межі міста у вигляді районів дикої природи, облагороженої людиною. Інший рівень – перехід на міський план, потім – районний. Ця взаємодія можлива, коли кожний з вищих рівнів містить у

собі нижчий. Тобто, якщо ділянки міських садів і парків пов'язані з зонами відпочинку периферійних зон міста, а ті, в свою чергу, – з позаміськими заповідними територіями.

За тематикою та функціональним призначенням ландшафтні утворення можна поділити на групи: поліфункціональні, спеціалізовані та історичні. На поліфункціональних територіях передбачаються процеси зонування та виділення превалюючих функцій. До таких територій можна віднести парки поліфункціонального значення, найчастіше це міські парки загального користування, відомі парки культури та відпочинку. Класичне рішення просторів таких територій частіше за все супроводжується типовими рішеннями благоустрою та малих архітектурних форм уніфікованого характеру.

До спеціалізованих територій відносяться тематичні парки, спортивні, дитячі, аквапарки, меморіальні комплекси, зоопарки, спеціалізовані виставкові території (ЕКСПО) та парки атракціонів. Ці території унікальні, побудова просторів підкорюється провідній ідеї, розробляються маршрути, візуальні вісі і точки огляду панорам та багатопланових перспектив. Історичні – заповідні території, відреставровані парки, палацові комплекси, зібрані експозиційні з природним та штучним етносередовищем.

За призначенням у функціонуванні міста ландшафти поділяються на санітарно-гігієнічні, містобудівні, естетичні. Містобудівні беруть участь у створенні ландшафтно-рекреаційних об'єктів, естетичні впливають на композицію просторів та формування ансамблів.

За композиційними характеристиками ландшафтні утворення відповідають розподілу міських територій на “шляхи”, “межі”, “райони”, “вузли” та “орієнтири”. “Шляхи” – це комунікативні зони: вулиці, бульвари. “Межі” – лінійні території: набережні, схили вздовж транспортних та пішохідних шляхів та ін. “Райони” – обмежені площі: двори, площі, оточені забудовою, парки. “Вузли” – території, на яких фокусуються важливі функції: місця зустрічі кількох ландшафтних напрямків або зон різного призначення. “Орієнтири” – домінанти, акценти середовища, які несуть в собі символічний або асоціативний аспект: ландшафти містоформуючого значення [3].

За ступенем замкненості (за А.М. Мірошніченко): закриті, напівзакриті, напіввідкриті, відкриті, якщо ведеться про обмеження архітектурними елементами ландшафтів або іншими обмежуючими площинами. Синонімічним рядом до таких характеристик є обмежені, ті, що перетікають, зливаються, безмежні.

За психічним впливом на людину: заспокійливі, дратуючі, надихаючі, відновлюючі та ін. Ці характеристики залежать від величини просторів, їх композиційного рішення, стильового спрямування. Слід відмітити також

сучасні прояви в області ландшафтного проектування. З'являються нові види штучних ландшафтів – “арт-ландшафти”, які радикально відрізняються від попередньо виявлених і є індивідуальними, мистецькими, нагадують твори абстрактного мистецтва, інсталяції. Такі сади поділяються на штучні “дикі сади”, кінетичні, сади-артефакти, сади-інсталяції, сади із штучних елементів [4].

Всі класифікації діють за принципами виявлення ступеня цілісності та єдності людини і простору. Звертається увага на гуманізацію простору, співрозмірність до масштабу людини. Відмічається циклічність і плинність часу, з урахуванням природного ритму та змін людської життєдіяльності. Важливим принципом є критеріальність – урахування позитивних і негативних якостей ландшафтів, можливі наслідки їх впливу на безпечність, функціональні якості та естетику міста.

Література

1. Нефедов В.А. Ландшафтный дизайн и устойчивость среды. – Санкт-Петербург, 2002. – 295 с.
2. Ландшафтная архитектура / Под ред. И.Д. Родичкина – К.: Будівельник, 1990. – 334 с.
3. Тоталогічні образи ландшафту. Матеріали VI міжнародної конференції з постнекласичних методологій в природно-географічних науках / Науковий вісник. – К.: ДАКККіМ, 2006. Вип. 3. – 208 с.
4. Забелина Е.В. Поиск новых форм в ландшафтной архитектуре. Учебное пособие. – М.: Архитектура - С, 2005. – 160 с.

Анотація

Розглядається процес формування типології ландшафтів на основі розробки класифікацій за різними ознаками. Охарактеризовано види ландшафтних утворень, окреслено сучасні мистецькі пошуки формування штучних ландшафтів. Виявлено основні принципи впорядкування міського середовища.

Аннотация

Рассматривается процесс формирования типологии ландшафтов на основе разработки классификаций по разным признакам. Охарактеризованы виды ландшафтных образований, обозначены современные поиски формирования искусственных ландшафтов. Определены основные принципы упорядочивания городской среды.